

Б. В. ВАЛУЄНКО

**ХУДОЖНЄ
ОФОРМЛЕННЯ КНИГ
ВИДАВНИЦТВА «МОЛОДЬ»**

Аналіз близько 70 книжок видавництва «Молодь», які вийшли у світ у 1983 р., свідчить, що їх зовнішнє оформлення цікаве і різноманітне.

Для поліграфічного відтворення обкладинок і оправ застосовується в основному високий друк із штрихових кліше на ілюстраційному папері, хоч кількість обкладинок, надрукованих офсетним друком у 1983 р. порівняно з попередніми роками, збільшилась і становить 23%. Художники ще не достатньо підготовлені для більш ефективного використання виражальних можливостей офсету і нерідко створюють зовнішнє оформлення, яке можна було б без суттєвих втрат пристосувати для високого друку. Наприклад, на оправах книг З. Плугаржа «Бар «Загублений Якір», або В. Яворівського «А тепер — іди» малюнки можна було б легко переробити для відтворення з допомогою штрихових кліше.

Оправ з тканинним або бумвініловим покриттям дуже мало. Це природно — адже «Молодь» майже не видає класиків.

Змінюється у видавництві відношення художників до зображальних мотивів зовнішнього оформлення. Раніше на обкладинках видань художньої літератури було багато спрощено, вирішених портретів героїв твору. Це призводило до певного нівелювання книжок.

Серед розглянутих книжок 1983 р. видання тільки три оправи тяжіють до портретного трактування змісту. Зображення героїв доповнюється тут (на тлі) предметно-декоративними мотивами. Наприклад, на оправі книги О. Васильківського «Причали наші» (художник Б. О. Плюта) урочистий, святковий портрет баби Дашки (однієї з головних дійових осіб твору) оточено мотивами орнаменту української набійки. Привертає увагу змістовний портрет на оправі роману парагвайського письменника Аугусто Роа Бастоса «Син людський» (художник А. О. Хмара).

У зовнішньому оформленні семи книжок прозових творів використано пейзажні мотиви. Художники виражальними засобами пейзажу намагаються відобразити певні важливі риси твору, не гублячи лаконізму та виразності, необхідних у зовнішньому оформленні книги. Цікава з цього погляду оправа книги О. Генрі «Останній листок» (художник Г. Ю. Кузнецов). Однак іноді замість лаконізму виникає спрощеність вирішення теми, зображення не викликає потрібних асоціацій, виконує тільки декоративну роль.

Кількісно приблизно таку ж групу, як портретні або пейзажні вирішення зовнішнього оформлення, складають оправи й обкла-

динки з досить складними композиціями сюжетного характеру. Тут особливо помітні зрушення в оформленні книжок «Молоді» останніх двох-трьох років.

Раніше на обкладинці можна було побачити звичайну перову ілюстрацію, яка прямолінійно переказувала один з епізодів твору, не маючи ні потрібних для зовнішнього оформлення лаконізму, виразності, ні достатньої глибини трактування авторського тексту.

Тепер графічна мова стала більш виразною, лаконічною, посправжньому «обкладинковою». Обкладинки добре сприймаються з певної відстані. Художники, намагаючись стереоскопічно відобразити зміст твору, поєднують у малюнку за принципами монтажу різні масштаби зображень, сполучають дії, що відбувались в різний час у різних місцях. Це розширює діапазон зображальної мови зовнішнього оформлення книжок, дає більш змістовну художню інформацію про літературний твір і певні особливості видання, допомагає створити необхідну метафоричність графічної композиції. Вдалими прикладами такого вирішення оправ можуть бути книжки з серії «Сучасна проза» — Н. Ковалик «Зими не буде» (художник О. Є. Кононов) та В. Яворівський «А тепер — іди» (художник О. В. Бичко).

Спільність графічної мови переконливо поєднує книжки серії і водночас не позбавляє їх індивідуальної характерності. Серійний принцип розташування шрифту, марка серії, єдність гарнітури та кеглів вдало доповнюється цікавими різноманітними композиціями зображень.

У зовнішньому оформленні видань прозових творів «Молоді» менш активно застосовуються виразні, символічні натюрмортні та монтажні поєднання, зіставлення речей, предметів, які можуть багато сказати про зміст твору. Але натюрмортні рішення можуть бути вдалими, змістовними, коли створюють співзвучний змісту літературного твору метафоричний образ, містять у собі цікаві знахідки, мають відповідну форму вираження.

За останні два роки сформувалося обличчя науково-фантастичних книжок «Молоді». Використовуючи офсетний друк, художники створюють кольорові, достатньо переконливі щодо їх форми сюжетні малюнки, проте в них не завжди відчувається саме елемент фантастики, незвичайності. Приділяється увага також внутрішньому оформленню цих видань. Цікаві, наприклад, за формою і змістом ілюстраційні заставки та кінцівки у книзі М. Ларіна «Формула щастя» (художник В. В. Кузьменко), ілюстрації, заставки та кінцівки у книзі О. Тесленка «Корида» (художники О. І. Дмитрієва, С. В. Василенко).

Різнманітно продовжують оформляти у видавництві невеликі за обсягом видання поезії. Привабливості зовнішнього оформлення сприяє використання для обкладинок цупкого крейдованого паперу. Оформлювальні засоби різні. Серед них цікаві складні метафоричні поєднання елементів (як, наприклад, обкладинка книги Г. Мороза «Море» (художник Є. В. Попов). Поетично-умовне символічне трактування об'єктів природи на обкладинці

книги Д. Чередниченка «Сад» (художник В. А. Бовкун), земної кулі і неба на обкладинці поезії В. Базилевського «Чуття землі небесне» (художник І. О. Дорфман).

Художникам вдається за допомогою простих і скупих пейзажних мотивів створити необхідний поетичний настрій, досягти неординарності звучання обкладинки, про що свідчить оформлення книги М. Федунця «Свято роси». Засобами самого тільки шрифту і лінійних мотивів також можна зробити привабливу, достатньо «поетичну» обкладинку. Приклад такого вирішення — зовнішнє оформлення поезії В. Коротича «Закономірність» (художник Т. Г. Єлістратенко). Проте у суто шрифтових вирішеннях, коли не знайдені цікаві оригінальні рисунки шрифту, є небезпека певного збіднення оформлення книги, втрати поетичного звучання. Наприклад, дещо сухувата шрифтова обкладинка книги М. Сома «Присвяти і послання».

У видавництві «Молодь» більш виразним і різноманітним стало зовнішнє оформлення видань пізнавальної та суспільно-політичної літератури. Наприклад, на обкладинці книги Л. В. Осипенко і В. В. Піхулі «Спорт чи бізнес?» в сюжетній композиції вдало показано згубний зв'язок професійного зарубіжного спорту з грішми. Активно й оригінально вирішено тут цілісну шрифтову композицію назви книжки. Приділено увагу також четвертій сторінці обкладинки, де рисунок продовжує зображення лицьового боку, вміщено короткий зміст видання (художник К. О. Рязанов).

Світла, «прозора», лірична оправа до книги В. Безпальчия «Наодинці з природою». Цікаво поєднано тут сріблястий штриховий рисунок, що відповідає змісту твору з кольоровим зображенням (ніби накладено світлофільтр), шрифт органічно вписується в композицію (художник Л. В. Безпальча).

Приділяється певна увага і традиційному внутрішньому оформленню книжок, зокрема видань прозових творів. На більшості титульних аркушів вміщено малюнки, часто застосовуються сюжетні заставки і кінцівки. Проте оформлення форзаців трапляється тільки в поодиноких книжках. Ілюстрованих книг також небагато.

Використовуючи в рисунках прийоми монтажу зображень і витончену перову техніку, художниця Т. Т. Кузнецова створила оригінальне внутрішнє оформлення книги М. Машенко «Зоря для матері». Рисунки на шмуцтитулах передають психологічний стан персонажів. Виразно характеризуються персонажі в рисунках на шмуцтитулах книги Н. Ковалик «Зими не буде» (художник О. Є. Кононов).

Несподіваністю художнього вирішення виділяється титульний аркуш і початкова сторінка книжки Гюнтера Герліха «Газетне повідомлення» (художник Н. В. Володіна). Титульний аркуш вільно вкриває мереживне плетиво лінійного рисунка — композиції з шістьох персонажів, між якими органічно вміщується рукописний шрифт додаткових написів. Оригінально задумано сюжетно-декоративний ініціал, що одночасно виконує і роль заставки.

Поетичні твори протягом 1983 р. в «Молоді» не ілюструвались. Титульні аркуші пожвавлювались здебільшого декоративним рисунком.

У двох виданнях використовуються для оформлення й ілюстрування кольорові слайди. У збірнику науково-популярних розповідей про ліс «Лісова скринька» цікаво зроблено «вхід» у книгу. На шістнадцяти сторінках перед титульним аркушем вступні цитати супроводжуються кольоровими пейзажними слайдами. Це вже елементи режисури видання (художник І. Г. Хороший). Оскільки для обкладинки використано крейдований папір, художник І. Г. Хороший обгрунтовано використав другу і третю сторінки обкладинки для відтворення кольорових пейзажів.

Активно використано достатньо якісні кольорові слайди для ілюстрування книги оповідей про садівництво «Ходіте в сад» М. М. Артеменко та Л. М. Латанської (художник В. В. Сокирко).

Застосування для окремих видань більш якісного паперу, багатокольорових малюнків не сприяли створенню зразків високого книжкового мистецтва, художнього конструювання, оформлення та ілюстрування книги. Хоч середній якісний рівень оформлення у видавництві став вищий, проте створення поліпшених, зразкових, експериментальних видань поки що не на належному рівні.

Перед художниками все ще стоять складні завдання відточування графічної мови, професійної майстерності, підвищення культури видань. Все це тісно пов'язано з підвищенням якості та розширенням можливостей поліграфічного відтворення художніх задумів, застосування потрібних поліграфічних матеріалів.

The article considers the method of publishing book-toys, the role of an artistic editor and artist-designer in creating the original constructive book forms and peculiarities of the artistic arrangement of the form.

Стаття надійшла до редколегії 21. 06. 84